

Par Latvijas iedzīvotāju emigrāciju un nākošās valdības uzdevumiem

Aldis Austers, Eiropas Latviešu apvienības priekšsēdētājs

Rīgā 2011. gada 10. oktobrī

Eiropas valstīs strauji augošās latviešu kopienas liecina, ka Latvijas iedzīvotāji aktīvi izmanto brīvas personu kustības dotās priekšrocības - vērojama Latvijas ne tikai politiska un saimnieciska, bet arī sociāla integrācija Eiropas telpā. Nav sagaidāms, ka šī tendence tuvākajos gados varētu mainīties, tāpēc aicinām Latvijas Valsts prezidentu, Saeimu un valdību rīkoties, lai emigrācija nekļūtu par slogu, bet gan par valsts attīstību veicinošu faktoru. Latvijas sabiedrībai un politiķiem būtu jāapzinās, ka ievērojama tautas daļa patstāvīgi atradīsies ārpus Latvijas robežām- globāls ir kļuvis ne tikai preču un kapitāla tirgus, bet arī darbaspēks- tāpēc ir jā rūpējas, lai izceļojušie un viņu pēcnācēji nezaudētu saikni ar Latviju, latviešu valodu un tās kultūru. Valstij jāseko tās pilsoņiem.

Izglītība. Nelabvēlīgās demogrāfiskās un ekonomiskās situācijas iespaidā Latvijā tiek samazināts skolu skaits. Tajā pašā laikā tūkstošiem latviešu bērnu paliek bez latviskās izglītības tādēļ, ka ir ierobežotas iespējas to apgūt ārpus Latvijas. Šobrīd vienīgais avots latviešu valodas apguvei ārpus Latvijas ir brīvprātīgo organizētās latviešu skoliņas (kopā pasaulē tādas ir apmēram 60). Latviešu valodas aģentūra (LVA) sadarbībā ar Pasaules brīvo latviešu apvienību (PBLA) ir izstrādājusi virkni mācību materiālu bērniem, kuri dzimuši ārpus Latvijas un latviešu valodu apgūst kā otro valodu. Taču šo skoliņu tīkls ir pārāk mazs, pedagoģiskā kvalitāte svārstīga un mācību intensitāte nepietiekoša, lai dotu bērniem iespēju apgūt latviešu valodu literāro prasmju līmenī. Lai arī vairākas Latvijas skolas piedāvā iespēju apgūt izglītību tālmācības ceļā, šīs programmas ir vairāk piemērotas audzēkņiem, kuri mācības sākuši vēl dzīvojot Latvijā, un nav pietiekami elastīgas, lai netraucētu audzēkņu vienlaicīgi notiekošās mācības mītnes zemes skolās.

Lai veicinātu latviskās izglītības pieejamību ārpus Latvijas, aicinām nākošās valdības darbības programmā paredzēt valsts politikas izstrādi, kas nodrošina latviešu valodas kā dzimtās valodas apmācību ārvalstīs dzīvojošo latviešu bērniem, tanī skaitā:

- veikt izmaiņas Latvijas izglītības likumdošanas aktos, lai integrētu latviešu skoliņas Latvijas izglītības sistēmā un piesaistītu šīm skoliņām profesionālus pedagogus, paredzēt atbalstu šo skoliņu tīkla izvērsšanai, kā arī veicināt šo skoliņu skolotāju pedagoģisko zināšanu pilnveidošanu un pieredzes apmaiņu;
- nodrošināt latviešu valodas un literatūras priekšmeta iekļaušanu ārvalstu regulāro skolu mācību programmās vietās, kurās ir liela latviešu koncentrācija (latviešu valodu kā mācību priekšmetu ir iespējams apgūt vairākās Krievijas skolās, kā arī tā dēvētajās Eiropas skolās; pēc līdzīga principa būtu izvēršama apmācība arī citās Eiropas valstu skolās);
- radīt labvēlīgus priekšnosacījumus ārvalstīs dzīvojošo latviešu bērnu līdzdalībai vasaras nometnēs Latvijā.

Vēlēšanas. Valsts pastāvēšana nav iedomājama bez pilsoņiem, savukārt demokrātija- bez veselīgas politisko ideju konkurences. Vērojot balsošanas aktivitāti un rezultātus ārpus Latvijas pēdējo Saeimas vēlēšanu laikā, secināms, ka: 1) vēlēšanu aktivitāte pieaug, tomēr tā joprojām ir ļoti zema (<10%), kas liecina par neizmantoju vēlēšanu potenciālu; 2) vēlēšanu aktivitātes smagumcentrs ir pārvietojies no Ziemeļamerikas uz Eiropu; 3) pastāv

atšķirības starp Latvijā un ārvalstīs dzīvojošo balsojumiem, kas liecina, ka ārvalstīs dzīvojošiem ir savādākas intereses un vajadzības. Neveicot pārkārtojumus vēlēšanu sistēmā, arī turpmāk liela daļa ārpus Latvijas dzīvojošie neīstenos savas demokrātiskās tiesības uz dalību vēlēšanās. Rezultātā notiks atsvešināšanās un Latvijas politiskajā sistēmā arvien vairāk dominēs šauras politiskās intereses un populisms.

Lai saglabātu pilsonisko saiti un uzlabotu vēlētāju aktivitāti ārpus Latvijas, aicinām veikt sekojošo:

- nekavējoties atrisināt dubulpilsonības jautājumu, attiecinot to ne tikai uz ES un NATO valstīs dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem, bet tautiešiem visā pasaulē;
- atvieglot balsošanu ārpus Latvijas, ieviešot elektroniskās nobalsošanas iespēju interneta tiešsaistē (jāatzīmē, ka papildus vēlēšanu iecirkņu atvēršana ārpus Latvijas 11. Saeimas vēlēšanās būtiski uzlaboja vēlētāju aktivitāti);
- izveidot vēlētājiem ārpus Latvijas atsevišķu vēlēšanu apgabalu ar noteiktu pārstāvību Latvijas Saeimā. Šāds risinājums ļaus vēlētājiem ārpus Latvijas apzināties sevi kā vienotu tautas kopieni, būtiski uzlabos komunikāciju ar Latvijas politiķiem, palielinās ārvalstīs dzīvojošo vēlētāju ietekmi un atsvaidzinās Latvijas politisko vidi;
- ieviest nākamajās vēlēšanās Vēlētāju reģistru un sadalīt pastāvošos vēlēšanu apgabalus mazākos.

Repatriācija. Latvijas patreizējā demogrāfiskā situācija nav iepriecinoša un emigrācija šajā ziņā ir nopietns izaicinājums- bez cilvēkresursiem nav iedomājama ilgstoša ekonomiskā attīstība. No otras puses- emigrācija īsā termiņā palīdz atrisināt tādas problēmas kā bezdarbs, nabadzība, profesionālo iemaņu degradācija. Iepazīstot darba organizāciju citās vidēs, Latvijas iedzīvotāji paplašina savu redzesloku, atklāj jaunas idejas, iepazīst tehnoloģijas un tādā veidā ceļ savu darba un uzņēmējdarbības potenciālu. Problēma, kura jāatrisina Latvijas valstij, - kā motivēt šos cilvēkus atgriezties Latvijā paaugstinātas darbaspēka mobilitātes apstākļos? Trījas gadījumā veiksmīga repatriācijas politika savietojumā ar Eiropas Savienības priekšrocībām nodrošināja šai valstij ilgstošu attīstību.

Lai veicinātu Latvijas iedzīvotāju repatriāciju, aicinām īstenot šādas darbības:

- pazemināt darba nodokļus, kā arī veikt citus pasākumus ienākumu atšķirību samazināšanai starp Latviju un attīstītākajām Eiropas valstīm, piem., paredzot nodokļu atvieglojumus vai stipendijas repatriantiem un subsīdijas uzņēmumiem, kuri piesaista izceļojušos iedzīvotājus;
- paplašināt darba iespējas, likvidējot slēptos nodarbinātības ierobežojumus, piem., augstākajās mācību un medicīnas iestādēs;
- organizēt darba biržas ārpus Latvijas, veicināt informācijas pieejamību par darba iespējām valsts institūcijās, valsts uzņēmumos un izglītības iestādēs, kā arī izskaust prasību par krievu valodas zināšanām, rekrutējot darbiniekus valsts iestādēs;
- uzlabot uzņēmējdarbības vidi, lai repatrianti būtu ieinteresēti dibināt Latvijā jaunus uzņēmumus;
- nodrošināt repatriantu bērnu iekļaušanos Latvijas skolās savam vecumam atbilstošās klasēs, neskatoties uz mācību programmu nesakritību un valodas nepilnībām, un izveidot palīgskolotāju vai izlīdzinošo klašu sistēmu, lai sniegtu šiem bērniem nepieciešamo palīdzību;
- nodrošināt Latvijas sabiedrisko mediju pieejamību diasporas valstīs caur satelīta pieslēgumiem un internetu.

Finansējums. Adevkāvs finansējums ir atslēga jebkuru labu nodomu sekmīgai realizācijai. Dažas no uzskaitītajām aktivitātēm, piem., brīvprātīgo skoliņu reglamentēšana, skolotāju prakses atzīšana, iespējams īstenot ministriju esošo budžeta ietvaros. Atsevišķu aktivitāšu atbalstīšanā var iesaistīties arī pašas diasporas organizācijas, piem., informācijas pasākumu jomā, taču tādas lietas kā valsts programmas nebūs iespējams īstenot bez valsts atbalsta. Apzināties, ka intensīvas fiskālās konsolidācijas apstākļos Latvijas valsts budžeta līdzekļi ir ierobežoti, tāpēc aicinām Latvijas valdību uzrunāt partnerus Eiropas Savienībā un donorvalstīs, lai Latvijas valsts un sabiedrības attīstībai paredzētās programmas (Norvēģijas/EEZ finanšu instruments, Eiropas Sociālais fonds u.c.) tiktu pielāgotas arī diasporas un emigrācijas vajadzībām. Esam ieskatā, ka ikviena pilsoņa pienākums ir maksāt nodokļus, taču valstij būtu jāizvairās no papildus nodokļu piemērošanas ārvalstīs strādājošiem. Tā vietā valstij būtu jāmeklē risinājumi, kā piesaistīt daļu no ārvalstīs strādājošo nodokļu maksājumiem savās mītnes zemēs.

* * *

2011. gada janvārī Ārlietu ministrija parakstīja sadarbības memorandu ar PBLA, savukārt septembrī trīs ministrijas- Kultūras, Ārlietu un Izglītības un zinātnes- vienojās par saskaņotas un koordinētas politikas veidošanu emigrācijas jautājumos. Nākošās Latvijas valdības uzdevums būs šīs vienošanās „iedzīvināt”, izstrādājot stratēģiskās rīcības plānu ilgstošas sadarbības iedibināšanai ar diasporas organizācijām un sekmēt latviešu diasporas līdzdalību Latvijas valsts politiskajos un saimnieciskajos procesos. Iepriecinoši, ka Kultūras ministrijas vadībā jau top Nacionālas identitātes un sabiedrības integrācijas valsts politikas pamatnostādnes, kurās iekļauta virkne pasākumu nacionālas un etniskās identitātes saglabāšanai diasporā.

Aicinām 11. Saeimu un nākošo Latvijas valdību turpināt iesākto darbu un emigrācijas problemātikai pievērst vislielāko uzmanību. Ja valsts izrādīs rūpes par ikvienu pilsoni neatkarīgi no viņa dzīves vietas, tad pilsoņu lojalitāte neizpaliks. Tas ir veids, kā 21. gadsimtā funkcionēt mazai nacionālai valstij. Latvijas šodienas emigranti būs nākamie Latvijas investori un produktu starptautiskie noņēmēji.

Kontaktiem un tuvākai informācijai par ELA:

prezidijs@ela.lv

www.ela.lv